תני תנא קמיה דרבא ורב ספרא [א]צהבו פניו דרב ספרא אמר לו רבא לאו כגון מר אלא כגון רב חנינא ורב אושעיא דהוו אושכפי בארעא דישראל והוו יתבי בשוקא דזונות ועבדי להו מסאני לזונות ועיילי להו [ב]אינהו מסתכלי בהו ואינהו לא מדלן עינייהו לאיסתכולי בהו ומומתייהו הכי בחייהן רבנן קדישי דבארעא דישראל: שלשה הקדוש ברוך הוא אוהבן מי שאינו כועס ומי שאינו משתכר ומי שאינו מעמיד [ג]על מדותיו שלשה הקדוש ברוך הוא שונאן [ד][ה]המדבר א' בפה ואחד בלב והיודע עדות בחבירו ואינו מעיד לו [ו]והרואה דבר ערוה בחבירו ומעיד בו יחידי כי הא דטוביה חטא ואתא זיגוד לחודיה ואסהיד ביה קמיה דרב פפא נגדיה לזיגוד א"ל [ז]טוביה חטא וזיגוד מינגד אמר ליה אין דכתיב [1]לא יקום עד אחד באיש ואת לחודך אסהדת ביה שם רע בעלמא קא מפקת ביה אמר רבי שמואל בר רב יצחק אמר רב מותר לשנאתו שנאמר [2]כי תראה חמור שנאך רובץ תחת משאו מאי שונא אילימא שונא נכרי והא [ח]תניא שונא שאמרו שונא ישראל ולא שונא נכרי אלא פשיטא שונא ישראל [ט]ומי שריא למסניה והכתיב [3]לא תשנא את אחיך בלבבך אלא דאיכא סהדי דעביד איסורא כולי עלמא נמי מיסני סני ליה מאי שנא האי אלא לאו [י]כי האי גוונא דחזיא ביה איהו דבר ערוה רב נחמן בר יצחק אמר [כ]מצוה לשנאתו שנאמר [4]יראת ה' [ל](שונאי) רע אמר רב אחא בריה דרבא לרב אשי מהו למימרא ליה לרביה למשנייה אמר ליה אי ידע דמהימן לרביה כבי תרי לימא ליה ואי לא לא לימא ליה תנו רבנן [מ]שלשה חייהן אינם חיים הרחמנין והרתחנין ואניני הדעת ואמר רב יוסף כולהו איתנהו בי תנו רבנן שלשה שונאין זה את זה אלו הן הכלבים והתרנגולין [נ]והחברין וי"א אף הזונות וי"א אף תלמידי חכמים שבבבל ת"ר שלשה אוהבין זה את זה אלו הן הגרים ועבדים ועורבין ארבעה אין הדעת סובלתן אלו הן דל גאה ועשיר מכחש וזקן מנאף ופרנס מתגאה על הציבור בחנם ויש אומרים אף המגרש את אשתו פעם ראשונה ושניה ומחזירה ותנא קמא זימנא [ס]דכתובתה מרובה אי נמי יש לו בנים הימנה [ע]ולא מצי מגרש לה חמשה דברים צוה כנען את בניו אהבו זה את זה ואהבו את הגזל ואהבו את הזמה ושנאו את אדוניכם ואל תדברו אמת ששה דברים נאמרים בסוס אוהב את הזונות ואוהב את המלחמה ורוחו גסה ומואס את השינה ואוכל הרבה ומוציא קמעה[ב] וי"א אף מבקש להרוג בעליו במלחמה שבעה [פ]מנודין לשמים אלו הן יהודי שאין לו אשה ושיש לו אשה ואין לו בנים[ד] ומי שיש לו בנים ואין מגדלן לתלמוד תורה ומי שאין לו תפילין בראשו ותפילין בזרועו וציצית בבגדו ומזוזה בפתחו והמונע מנעלים מרגליו וי"א [צ]אף מי שאין מיסב בחבורה של מצוה אמר רבה בר בר חנה אמר רבי שמואל בר מרתא אמר רב משום רבי יוסי איש הוצל מניין [ק]שאין שואלין בכלדיים שנאמר [5]תמים תהיה עם ה' אלהיך ומניין היודע בחבירו שהוא גדול ממנו אפילו בדבר אחד שחייב לנהוג בו כבוד שנאמר [6]כל קבל די רוח יתירא ביה [ומלכא [ר]עשית להקמותיה על כל מלכותא] והיושבת על דם טהור אסורה לשמש עד כמה אמר רב עונה [ש]תנא הוא יוסף איש הוצל הוא יוסף הבבלי (א) הוא איסי בן גור אריה הוא איסי בן יהודה הוא איסי בן גמליאל הוא איסי בן מהללאל ומה שמו איסי בן עקביה שמו הוא רבי יצחק בן טבלא הוא רבי יצחק בן חקלא הוא רבי יצחק בן אלעא (ב) הוא

רבי

סני סנא. להך מתניתא שלשה מכריז הקב"ה עליהן לשבח בכל יום: **מוסר לשנוא אותו.** הרואה דבר ערוה בחבירו יחידי אע"פ שאינו רשאי להעיד מותר לשנאתו: **אין הדעת סובלתן.** אפילו הן עצמן מתחרטין לאחר זמן ונבזין הן בפני עצמן: **בכלדיים.** בעלי אוב[פ]: **היושבת על דם.** אף על פי שפסק המעיין שלא ראתה: **עונה.** יום ולילה צריכין להמתין:

רבי

רשב"ם

סני סנא. להך מתני' שלשה הקב"ה מכריז עליהן לשבח: **ומומתייהו.** שבועה שלהן: **חטא.** בעבירה: **שם רע הוא דקא מפקת עילויה.** מאחר שאין אתה נאמן בעדות לא יתקבל עדותך אין לך עליך מצוה להעיד הרי אתה עובר על לאו דלא תלך רכיל (ויקרא יט): **דכתיב לא יקום עד אחד וגו'.** כלומר המקרא מעיד שאי אתה נאמן בעדות זו: **מותר לשנאתו.** הרואה יחידי דבר ערוה בחבירו אע"פ שאינו רשאי להעיד לו מותר לשנאתו שהרי הוא יודע בודאי שהוא רשע: **מאי שונא.** כלומר מי הוא שונא שאמר הכתוב: ה"ג **אי נימא שונא ישראל.** כלומר שהוא שונא ישראל מי שרי למיסנייה ומסתמא לאו ברשיעי איירי קרא: **הרחמנין.** יותר מדאי. והני שלשה מילי דכר המדיר כהן כל שעה וכיון דהוא מקפיד עליהן אין חייו חיים שאין לו מנוחה: **אין הדעת סובלתן.** של בריות: **המתגאה על הציבור בחנם.** נוהג עליהם שררה ואינו עומד עליהן בשעת דוחקן: **צוה כנען את בניו.** כלומר מנהגן כן הוא כאילו צוה עליהן אביהן ונפקא מינה שצריך אדם ליזהר מהן: **בחבורת מצוה.** כגון משתה של ברית מילה או בת כהן לכהן: **כלדיים.** בעלי אוב כך פירש רבינו. ולא נהירא דקרא כתיב בהדיא אל תפנו אל האובות[ס]. ואני שמעתי חוזים בכוכבים[ע] וכן עיקר: **תמים תהיה.** להיות בוטח בו בכל קורות ותולדות הבאות לך: **היושבת על דם טהור.** אשה שכלו ימי טוהר שלה והגיע ליל ארבעים ואחד לזכר או ליל שמונים ואחד לנקבה שאם תראה עכשיו תהא נדה אסורה לשמש ואע"פ שלא ראתה דהואיל ולמודה היא עד עכשיו להיות משמשת עם ראייתה גזירה שמא תראה ותשמש: **עונה.** יום ולילה כך פירש רבינו. ולא נהירא אלא לילה אחד דהיינו ליל ארבעים ואחד כדמפרש רבה (נדה דף סג.) אזהרה לבני ישראל שיפרשו מנשותיהן סמוך לווסתן וכמה עונה ומפרש או יום או לילה:

רבי

שראה בו דבר ערוה. ואם תאמר דבאלו מציאות (ב"מ דף לב: ושם) אמרינן אוהב לפרוק ושונא לטעון מצוה בשונא כדי לכוף את יצרו והשתא מה כפיית יצר שייך כיון דמצוה לשנאתו וי"ל כיון שהוא שונאו גם חבירו שונא אותו דכתיב (משלי כז) כמים הפנים לפנים כן לב האדם לאדם ובאין מתוך כך לידי שנאה גמורה ושייך כפיית יצר:

[ר]**ואין** לו בנים. נראה דוקא על ידי פשיעתו שאינו מתעסק בפרי' ורביה דומיא דאחריני ומי שאין לו תפילין בראשו ובזרועו וציצית בבגדו מיירי כשיש לו ואינו מניחן אי נמי אפי' אין לו [ג]יש לחזר ולהביא עצמו לידי חיוב כדאשכחן (סוטה דף יד.) במשה שהיה תאב ליכנס לארץ ישראל כדי לקיים מצות שבה והא דאמרי' (שבת דף מט.) תפילין צריכין גוף נקי כאלישע היינו כדמפרש שלא יפיח בהן ולא יישן בהן ובשעת ק"ש כדי לקבל עליו מלכות שמים שלימה בכל יכול ליזהר:

שלשה חייהן אינם חיים הרתחנין כו'. תימה דבפרק המביא (ביצה דף לב:) תניא ג' חייהן אינם חיים המצפה לשלחן חבירו ומי שאשתו מושלת עליו ומי שייסורין מושלין בגופו ואמאי לא מני לכולהו הכא ויש לומר דהכא לא מיירי אלא בהנך דהוו תולדת האדם משום דלעיל נמי איירי דדמי להנך שלשה הקב"ה אוהבן מי שאינו כועס:

ואין

עין משפט נר מצוה

א [מיי' פ"ב מהל' דעות הלכה י]:

סט ב מיי' פי"ג מהל' רוצח הלכה יד סמג לאוין רג טוש"ע חו"מ סימן רע סעיף א [עי' כהנ"מ] מיי' פי"ד מהלכות עדות הל' א]:

ע ג מיי' פ"ו מהלכות דעות הלכה ה ופי"ג מהלכות רוצח הלכה יד טוש"ע חו"מ סימן ערב סעיף יא:

עא ד ה מיי' שם סמג עשין פא טור סו"ע שם:

עב ו טוש"ע יו"ד סי' רסה סעיף יב בהג"ה:

עג ז מיי' פי"א מהלכות ע"ז הלכה טו סמג לאוין כו טוש"ע יו"ד סימן קעט סעיף א:

◆

מוסף רש"י

צהבו פניו. מחמת שמחה (מנחות יח.). **ואסהיד ביה.** ביחידי שלא היה עד שני בהדיה (מכות יא.). **ואניני הדעת.** שאינם יכולים לסבול שום דבר מיאוס (סוכה כו.).

◆

רבינו חננאל

שלשה הקב"ה אוהבן, מי שאינו כועס, ומי שאינו משתכר, ומי שאינו עומד על מדותיו. שלשה הקב"ה שונאן, המדבר אחת בפה ואחת בלב, והיודע עדות לחברו ואינו מעיד לו, והרואה דבר ערוה יחידי ומעיד לו, כי הא דטוביא חטא אתיא זיגוד ואסהיד עליה ונתחייב מלקות כו'. שלשה חייהם אינן חיים, הרחמנין והרתחנין ואניני הדעת. אמר רב יוסף כולהו איתנהו בי. ארבעה אין הדעת סובלתן, דל גאה ועשיר מכחש וזקן מנאף, פרנס המתגאה על הצבור בחנם. ויש אומרים אף המגרש את אשתו פעם ראשונה ומחזירה. חמשה דברים צוה כנען את בניו, אהבו זה את זה, אהבו הגזל והזמה, ושנאו ארוניכם, ואל תדברו אמת. ת"ר שמונה[א] הן כמנודין לשמים, מי שאין לו אשה, ומי שיש לו אשה ואין לו בנים ואינו נושא אשה אחרת, ומי שיש לו בן ואינו מגדלו לתלמוד תורה, ומי שאינו לובש תפילין, ומי שאין לו ציצית בטליתו, ומי שאין לו מזוזה בביתו והמהלך יחף. ויש אומרים אף מי שאינו יושב בחבורת מצוה, כגון קידוש וכיוצא בו. מניין שאין שואלים לכלדיים, שנאמר תמים תהיה עם ה' אלהיך. מנין ליודע בחברו שגדול ממנו אפי' בדבר אחד, שצריך לנהוג בו כבוד, שנאמר כל קבל די רוח יתירא ביה. והיושבת על דם טוהר. פי', צריך להמנע בשלום ימי טהרה מלשמש מטתו, שכל דם שרואה אחרי מלאת של [שלשה] ושלשים יום לזכר וששה וששים יום לנקבה, דם נדה הוא, [ל]כך צריך להתרחק ממנה. וכמה, רבא אמר עונה. וכמה היא עונה, או יום או לילה. הוא יוסף איש הוצל וכו'. יצחק בר אחא דשמעתא. יצחק חקולא, יצחק בן אלעזר, יצחק בן טבלא, יצחק נפחא, אלו כולן בעלי אגדות ומתנייתא, ונזכר שמם פעם כך ופעם כך, אבל כשמדברין מפיו שמועה מזכירין שמו ר' יצחק בר אחא.

[א] אולי חסר תפילין נכרתו.

מסורת הש"ס

א) [פי' שמח עי' פירש"י במנחות יח. סח: חולין ז:], ב) [נ"ל אינהו], ג) [וע"ל רש"י מגילה כח. לא עמדתי על מדותי לשלם גמול רע למי שציערני גם בקדושין עא. פירש"י ואינו עומד על מדותיו לנטור איבה], ד) מכות יא., ה) ב"מ לב:, ו) [נ"ל שנאתו], ז) [ביצה לב: ע"ש], ח) [עפרש"י שבת יא. ד"ה חבר], ט) [עירובין מא:], י) [פי' דלא מלי קאי בגירושין. מהרש"א], כ) פ"א והלך על גדי דרכים, ל) פ"א במנודין, מ) פ"א ואינו מגרסה, נ) [עי' תוס' לקמן ריש קיד.], ס) [פי' המלך הי' מושב כלבון], ע) יומא נג: [וע"ש בתוספות ד"ה הוא ונדה לו: ד"ה איפו], פ) [עי' תוס' שבת קנו: ד"ה כלדאי כי' שהפשיטו על פי' רש"י דהכא], צ) [ויקרא יט], ק) וכן פירש רבינו שבת קיט ע"א קנו ע"ב וביבמות' כא ע"ב, ר) [שייך לאחר ד"ה שלשה].

◆

תורה אור השלם

1. לֹא יָקוּם עֵד אֶחָד בְּאִישׁ לְכָל עָוֹן וּלְכָל חַטָּאת בְּכָל חֵטְא אֲשֶׁר יֶחֱטָא עַל פִּי שְׁנֵי עֵדִים אוֹ עַל פִּי שְׁלֹשָׁה עֵדִים יָקוּם דָּבָר: דברים יט טו
2. כִּי תִרְאֶה חֲמוֹר שֹׂנַאֲךָ רֹבֵץ תַּחַת מַשָּׂאוֹ וְחָדַלְתָּ מֵעֲזֹב לוֹ עָזֹב תַּעֲזֹב עִמּוֹ: שמות כג ה
3. לֹא תִשְׂנָא אֶת אָחִיךָ בִּלְבָבֶךָ הוֹכֵחַ תּוֹכִיחַ אֶת עֲמִיתֶךָ וְלֹא תִשָּׂא עָלָיו חֵטְא: ויקרא יט יז
4. יִרְאַת יְיָ שְׂנֹאת רָע גֵּאָה וְגָאוֹן וְדֶרֶךְ רָע וּפִי תַהְפֻּכוֹת שָׂנֵאתִי: משלי ח יג
5. תָּמִים תִּהְיֶה עִם יְיָ אֱלֹהֶיךָ: דברים יח יג
6. אֱדַיִן דָּנִיֵּאל דְּנָה הֲוָא מִתְנַצַּח עַל סָרְכַיָּא וַאֲחַשְׁדַּרְפְּנַיָּא כָּל קֳבֵל דִּי רוּחַ יַתִּירָא בֵּהּ וּמַלְכָּא עֲשִׁית לַהֲקָמוּתֵהּ עַל כָּל מַלְכוּתָא: דניאל ו ד

◆

הגהות הב"ח

(א) גמ' יוסף איש הוצל (הוא יוסף הבבלי) תא"מ וע"ג עי' תוס' יומא דף כ"ב ע"ב: (ב) שם ר' יצחק בן אלעאי ר' יצחק כצ"ל ותיבת הוא נמחק:

◆

גליון הש"ס

גמ' המדבר אחד בפה וכו'. עיין בבא מציעא דף מט ע"א: תוס' ד"ה ואין לו בנים כו' יש לחזר. עי' מנחות דף מא ע"א: